

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
Capitol introductiv	9
1. <i>Noțiunea de drept constituțional</i>	9
2. <i>Trăsăturile dreptului constituțional</i>	15
3. <i>Locul dreptului constituțional în sistemul dreptului</i>	18
4. <i>Scurtă privire istorică asupra dreptului constituțional</i>	20
TITLUL I	
Dreptul constituțional, un drept normativ	26
Capitolul I	
IZVOARELE FORMALE ALE DREPTULUI CONSTITUȚIONAL	26
Capitolul II	
CONSTITUȚIA, LEGE FUNDAMENTALĂ.....	39
1. <i>Noțiune</i>	39
1.1. Definiție	39
1.2. Formele Constituției	42
1.2.1. <i>Cutumă și lege scrisă</i>	42
1.2.2. <i>Constituție rigidă și Constituție suplă</i>	45
1.3. Conținutul constituției	46
2. <i>Elaborarea Constituției</i>	50
2.1. <i>Calea democratică</i>	51
2.2. <i>Calea autoritară</i>	53
3. <i>Revizuirea și abrogarea Constituției</i>	54
3.1. <i>Revizuirea</i>	54
3.2. <i>Abrogarea</i>	64
3.2.1. <i>Considerații generale cu privire la revoluție</i>	64
3.2.2. <i>Etapale desfășurării revoluției</i>	65
Capitolul III	
PROTECȚIA CONSTITUȚIEI	67
1. <i>Justificarea controlului de constituționalitate</i>	67
2. <i>Controlul exercitat de un organ politic</i>	73
3. <i>Controlul exercitat de un organ independent în raport cu autoritatea politică</i>	75
3.1. <i>Caracteristicile controlului concentrat de constituționalitate</i>	76

3.2. Control a priori și a posteriori, abstract și control concret al normelor	76
4. <i>Recursurile individuale în materie constituțională</i>	79
5. <i>Controlul difuz de constitutionalitate. exemplul Statelor Unite</i>	81
6. <i>Controlul legilor în România</i>	83
Capitolul IV	
ACTUL LEGISLATIV	97
1. <i>Actele parlamentului României</i>	97
1.1. <i>Legile</i>	97
1.2. <i>Alte acte ale Parlamentului</i>	100
1.3. <i>Procedura legislativă în sistemul constituțional român</i>	102
2. <i>Actele guvernului</i>	114
3. <i>Natura juridică a deciziilor Curții Constituționale</i>	118
TITLUL II	
Dreptul constituțional, un drept instituțional	124
Capitolul I	
STATUL	124
1. <i>Noțiunea de stat</i>	124
2. <i>Elementele definitorii</i>	125
2.1. <i>Populația</i>	126
2.2. <i>Teritoriul</i>	127
2.2.1. <i>Statul unitar</i>	128
2.2.2. <i>Statele compuse</i>	129
2.2.2.1. <i>Uniunea personală și Uniunea reală</i>	130
2.2.2.2. <i>Confederația</i>	130
2.2.2.3. <i>Statul federal</i>	131
2.2.2.3.1. <i>Originea statelor federale</i>	131
2.2.2.3.2. <i>Organizarea internă</i>	131
2.2.2.3.3. <i>Repartizarea competențelor</i>	132
2.3. <i>Puterea</i>	133
3. <i>Caracterele juridice ale statului</i>	133
3.1. <i>Personalitatea juridică a statului</i>	134
3.2. <i>Suveranitatea</i>	134
4. <i>Funcțiile statului</i>	137
4.1. <i>Interpretarea politică a funcțiilor statului</i>	138
4.2. <i>Analiza juridică a funcțiilor statului</i>	139
Capitolul II	
PUTEREA DE STAT	141

1. <i>Noțiunea de putere</i>	141
2. <i>Separația puterilor în stat</i>	144
2.1. <i>Separația funcțiilor</i>	145
2.2. <i>Teoria lui Montesquieu despre separația puterilor</i>	146
2.3. <i>Limitele separației puterilor</i>	147
3. <i>Forma de guvernământ</i>	148
4. <i>Regimul politic</i>	150
4.1. <i>Regimuri de concentrare a puterii</i>	151
4.1.1. <i>Regimurile autoritare</i>	151
4.1.2. <i>Regimurile totalitare</i>	152
4.1.3. <i>Regimurile oligarhice</i>	153
4.2. <i>Regimuri democratice</i>	153
4.2.1. <i>Democrația directă</i>	154
4.2.2. <i>Forme intermediare între democrația directă și cea reprezentativă</i>	154
4.2.2.1. <i>Mandatul imperativ</i>	154
4.2.2.2. <i>Democrația semidirectă</i>	155
4.2.2.3. <i>Democrația semireprezentativă</i>	157
4.2.3. <i>Democrația reprezentativă</i>	157
4.2.3.1. <i>Regimul parlamentar</i>	158
4.2.3.2. <i>Regimul prezidențial</i>	158
4.2.3.3. <i>Regimul mixt combină elemente ale celor două regimuri</i>	159

Capitolul III

ORGANELE PUTERII DE STAT ÎN REGIMUL DEMOCRAT

REPREZENTATIV	161
1. <i>Puterea legislativă</i>	161
1.1. <i>Mandatul</i>	168
1.1.1. <i>Incompatibilități</i>	173
1.1.2. <i>Iresponsabilitatea și imunitatea parlamentară</i>	176
1.2. <i>Organizarea internă a Parlamentului</i>	186
1.2.1. <i>Conducerea Parlamentului</i>	188
1.2.2. <i>Comisiile parlamentare</i>	190
1.2.2.1. <i>Comisiile permanente</i>	190
1.2.2.2. <i>Comisiile speciale și de anchetă</i>	193
1.2.2.3. <i>Comisiile mixte</i>	194
1.2.2.4. <i>Consiliul Legislativ</i>	196
1.3. <i>Funcționarea Parlamentului</i>	200
1.4. <i>Parlamentul, organ legiuitor</i>	202

1.5. Parlamentul, organ de control.....	205
1.6. Parlamentul, organ jurisdicțional.....	209
2. <i>Puterea executivă</i>	210
2.1. Președintele României	219
2.1.1. Mandatul Președintelui României.....	220
2.1.2. Atribuțiile Președintelui României	227
2.1.3. Suspendarea și vacanța funcției de Președinte al României	232
2.2. Guvernul României.....	235
2.3. Prim-ministrul.....	240
2.4. Răspunderea membrilor Guvernului.....	241
3. <i>Puterea judecătorească</i>	243
3.1. Consiliul Superior al Magistraturii	244
3.2. Ministerul Public	247
3.3. Instanțele judecătorești	247
 Anexa I	
CONSTITUȚIA ROMÂNIEI	249
 Anexa II	
CONSTITUȚIA STATELOR UNITE ALE AMERICII	283
 Bibliografie selectivă	302

Capitol introductiv

---

1. Noțiunea de drept constituțional 2. Trăsăturile dreptului constituțional 3. Locul dreptului constituțional în sistemul Dreptului 4. Scurtă privire istorică asupra dreptului constituțional

---

1. Noțiunea de drept constituțional

1. Dreptul constituțional reprezintă, alături de dreptul civil, dreptul familiei, dreptul comercial, dreptul penal ș.a.m.d., o ramură a științei dreptului. Noțiunii de *Drept* îi pot fi atribuite diferite sensuri. Astfel, ea poate privi facultatea de a face ceva (de exemplu, dreptul de asociere sau dreptul de a te adresa justiției), poate desemna un ansamblu de norme juridice reglementând o categorie de relații sociale date, caz în care vorbim de o ramură a dreptului (de exemplu, drept administrativ sau drept constituțional), după cum aceeași noțiune se poate referi la *Drept* ca știință¹. De asemenea, se poate face distincția între dreptul obiectiv și dreptul subiectiv, dreptul pozitiv și dreptul natural, dreptul public și dreptul privat.

2. *Dreptul obiectiv* este constituit din totalitatea normelor juridice în vigoare într-o societate la un moment dat, a căror respectare de către toți membrii acelei societăți este asigurată prin forța coercitivă a statului. *Dreptul subiectiv* este constituit din posibilitatea recunoscută fiecărui membru al societății, considerat în mod individual sau ca parte a grupului, de a avea un anumit comportament prescris sau permis de lege, în cadrul limitelor legal stabilite. Astfel, dreptul subiectiv îi conferă unei persoane posibilitatea, garantată și ea prin forța de constrângere a statului, de a face sau a nu face ceva ori de a cere unei alte persoane un anumit comportament. Exemplificând, putem spune că totalitatea normelor care definesc și reglementează proprietatea constituie dreptul obiectiv, în timp ce posibilitatea unei persoane de a folosi, culege fructele și/sau înstrăina un bun reprezintă un drept subiectiv (de proprietate) al acelei persoane. Acest exemplu ne duce la concluzia că dreptul subiectiv derivă din dreptul obiectiv, fiind parte a acestuia².

3. *Dreptul pozitiv* este dreptul aplicabil, dreptul în vigoare la un moment dat, înglobând dreptul obiectiv și pe cel subiectiv. Spre deosebire de dreptul pozitiv, care este creat de om, *dreptul natural* este format dintr-un ansamblu de reguli preexistente, determinate chiar de natura umană și însoțind omul de-a lungul existenței sale.

---

¹ G. Burdeau, F. Hamon, M. Troper, *Droit constitutionnel*, 22e éd., LGDJ, Paris, 1991, p. 17.

² „Dreptul subiectiv este consecința interacțiunii dintre dreptul obiectiv care, prin normele sale, statuează drepturi și obligații și posibilitățile reale ale individului de a beneficia de aceste prevederi abstracte ale normei de drept” (I. Vida, I.C. Vida, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 14). În limba engleză diferențierea dintre dreptul obiectiv și cel subiectiv este pusă în evidență prin folosirea a doi termeni diferiți: *law* pentru primul și *right* pentru cel de al doilea.

Reprezentat de ansamblul normelor care nu au fost create de oameni, ci țin de voința divină¹, *dreptul natural* este anterior dreptului pozitiv și îi este superior acestuia², constituind adesea sursa de inspirație în instituirea unor reguli aparținând dreptului pozitiv. Cum însă noțiunea de drept natural „este vagă și nebuloasă”³, în doctrină au fost generate o serie de discuții și promovate diferite curente de gândire, tinzând la explicarea acestei noțiuni.

4. Urmând împărțirea pe care jurisconsultul roman Ulpian a făcut-o științei dreptului în Cartea I din *Instituții*, se poate distinge între *dreptul public și dreptul privat*, după cum normele acestuia priveau Republica sau particularii, indivizii⁴. Uneori, normele dreptului public și cele ale dreptului privat nu se află într-un echilibru, unele având o vădită preponderanță în raport cu celelalte, statele putând fi astfel caracterizate ca liberale sau totalitare. Distincția dintre dreptul public și cel privat se poate realiza din mai multe perspective:

- i) din punct de vedere organic, dreptul public privește raporturile guvernănti-guvernați, pe când dreptul privat se referă la raporturile dintre guvernați;
- ii) din punct de vedere formal, dreptului public îi este specific actul unilateral, ceea ce ne îndreptățește a caracteriza raporturile respective ca fiind raporturi de forță, pe când dreptului privat îi este specific actul bilateral, contractual;
- iii) din punct de vedere material, dreptul public are ca obiect de reglementare interesul general, pe când dreptul privat tratează interesul particular.

5. În fine, o subdivizare este posibilă și în cadrul dreptului public, unde putem deosebi între *dreptul public internațional*, care are ca obiect de studiu relațiile ce se stabilesc între state sau între state și organizații internaționale⁵, și *dreptul public intern* (dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul financiar), în care sunt supuse analizei relațiile din interiorul unui stat, relații care se nasc între cei care guvernează și cei care sunt guvernați.

6. În ipostaza sa de știință, Dreptul este definit ca un ansamblu de norme de conduită obligatorii care vizează membrii societății, norme ce sunt destinate a asigura domnia ordinii și justiției în relațiile sociale și a căror respectare poate fi impusă, la nevoie, prin constrângere. Se cunosc mai multe sisteme normative: cele morale, de politețe, ale

¹ H. Kelsen, *Théorie générale du droit et de l'Etat*, LDGJ, Paris, 1997, p. 60.

² F. Hamon, M. Troper, *Droit constitutionnel*, 31e éd., LGDJ, Paris, 2009, p. 18.

³ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, A. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, Ed. „Naționala” S. Ciornei, București, 1928, p. 6.

⁴ *Publicum ius est quod statum rei Romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem*. Sub influența unui curent socialist ce a cuprins Europa în perioada interbelică și în primii ani de după cel de al Doilea Război Mondial, a fost exprimată și teoria potrivit căreia această împărțire este neavenită, deoarece tot dreptul este unul public, el privind societatea în întregul său și, prin urmare, nimic nu poate fi *privat* (a se vedea, pentru dezvoltare, G. Vrabie, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Ed. Cugetarea, Iași, 1999, pp. 16 și urm.).

⁵ Doctrina definește dreptul internațional, în termeni generali, ca fiind dreptul aplicabil societății internaționale, care are o existență distinctă de societatea națională sau statală (N.Q. Dinh, P. Daillier, A. Pellet, *Droit international public*, 6e éd., LGDJ, Paris, 1999, p. 35).

bunelor maniere etc.¹, iar normele juridice nu sunt, în fond, altceva decât norme morale sancționate de stat prin autoritatea sa și impuse respectului tuturor membrilor societății².

7. Normele de drept sunt o reflexie a evoluției unei societăți, amploarea pe care o capătă la un moment dat fenomenele sociale determinând intervenția statului și reglementarea lor³. Când între norma de drept și realitatea socială nu mai există concordanță, prima încetează să mai producă efecte, dispoziția ei nemaifiind respectată de membrii societății. În această situație norma fie va fi abrogată, într-un mod explicit sau implicit, fie va cădea în desuetudine, ceea ce înseamnă că deși formal a rămas în vigoare ea este ignorată⁴.

8. Din ansamblul normelor juridice, cele care au ca numitor comun reglementarea fenomenelor și organizării politice a statelor au fost reunite sub denumirea de *Drept constituțional*. Acesta ar putea fi, prin urmare, definit ca „ansamblul normelor juridice având ca obiect raporturile sociale fundamentale ce iau naștere, se modifică și se sting în sfera instaurării, menținerii și exercitării puterii politice ca putere statală”⁵. Această definiție, care corespunde teoriei clasice prezentă și la Raymond Carré de Malberg, credem că ar putea fi completată în sensul includerii normelor ce reglementează drepturile fundamentale. Finalitatea dreptului constituțional este aceea de „a răspunde la problemele ridicate de viața unei populații într-un cadru statal”⁶.

---

¹ „O faptă fără scop nu există, afară doar de incoerențele celor alienați. Regulele care conduc la realizarea diferitelor scopuri omenești se numesc *norme* și sunt de două feluri: sunt norme tehnice, prin a căror păzire se ajunge la realizarea unor scopuri, spre care tinde activitatea noastră socială. Alături de aceste norme, există normele care realizează armonia tuturor scopurilor omenești și care se numesc *norme etice*. Ele sunt unele și aceleași, invariabile pentru toate circumstanțele vieții și devin obligatorii în subîmpărțirea ce capătă în: *norme juridice* și *norme morale*. Normele morale sunt impuse sub sancțiunea dezonorării ce atrage asupra sa acela care nu le urmează; normele juridice sunt obligatorii pentru toată lumea, indiferent de scopul care se urmărește prin constrângerea socială care le impune” (C.G. Dissescu, *Dreptul constituțional*, ed. a III-a, Socec & Co., București, 1915, p. 30).

² „Realitatea însă este că între drept și morală trebuie să existe multe legături, că noțiunea de drept trebuie să aibă la bază și reguli morale. Diferența între bine și rău trebuie să călăuzească și pe legiuitor când face o lege și nu se poate concepe ca dreptul să fie cu totul izolat de morală” (P. Negulescu, *Curs de drept constituțional român*, editat de Al.Th. Doicescu, București, 1927, p. 9).

³ Unii autori consideră că dreptul poate devansa dezvoltarea unei societăți și impune norme pentru care societatea nu este încă pregătită, cum ar fi legalizarea prostituției sau a căsătoriilor homosexuale (Ș. Deaconu, *Drept constituțional*, ed. a II-a, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 6). Ne putem întreba dacă nu cumva raportul este inversat, în sensul că dezvoltarea culturală a unei societăți, cu un nivel de toleranță schimbat, determină de fapt o reglementară nouă, uneori diametral opusă celei în vigoare până atunci. Așa de exemplu, oare nu schimbarea mentalității și poziției colective (sociale) față de situația unor minorități rasiale, etnice sau sexuale a făcut posibilă o nouă reglementare normativă, mult mai tolerantă?

⁴ De exemplu, în Colorado există interdicția ca cineva să călărească un cal dacă este răcit, în Irlanda se pedepsește practicarea vrăjitoriei, în Japonia este interzis să se strige lângă urechea unei persoane, în Canada margarina nu poate avea culoarea galbenă sau în statul american Arkansas flirtul în locuri publice se pedepsește cu închisoarea până la 30 de zile.

⁵ B. Selejan-Guțan, *Drept constituțional și instituții politice*, ed. a II-a, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 4.

⁶ R. Debbasch, *Droit constitutionnel*, 4e éd., Litec, Paris, 2003, p. 5.

9. Noțiunea de „drept constituțional” s-a impus destul de târziu, odată cu răspândirea în Europa a constituțiilor scrise¹. Prima catedră de drept constituțional pe care istoria o consemnează este aceea a lui Giuseppe Campagnoni di Luzo, care preda *Elemente de drept constituțional democratic* în 1797 la Ferrara², iar în România cea încredințată în 1837 francezului Maisonnabe la Academia Mihăileană, la scurt timp după ce este menționată prima catedră de drept constituțional la Paris, în 1834. Un timp, denumirea acestei materii oscila între cea de drept constituțional, titulatură regăsită în cursurile lui Codrescu (1864) sau Suliotis (1881), și cea de drept public, așa cum își intitula Simion Bărnuțiu cursul predat la Iași, imediat după înființarea Universității. Începutul de secol 20 va promova denumirea de *drept constituțional*, regăsită în cursurile de referință ale profesorilor Constantin Stere din 1910 și Constantin C. Dissescu din 1915. Un timp, mai ales după cel de al Doilea Război Mondial și sub influența școlii sovietice, dar și a celei germane, a fost folosită și denumirea de *drept de stat (Staatsrecht)*, pentru a sublinia că această materie nu se limitează doar la studiul normelor înscrise în legea fundamentală, ci cuprinde și o serie de reglementări ce privesc sistemul partidelor politice, sistemul electoral etc. (ceea ce astăzi am desemna cu denumirea de *instituții politice*).

10. Noțiunea de drept constituțional este una cu o densitate deosebită, determinată de sfera ei foarte largă de cuprindere, realitate ce rezultă din multiplele abordări și definiții încercate de doctrina juridică. Deși diferite în formulare și întindere, toate aceste definiții sunt raportate, în esență, la obiectul de reglementare al dreptului constituțional.

11. Astfel, profesorul Tudor Drăganu considera că noțiunea de drept constituțional desemnează ansamblul normelor juridice care reglementează forma de stat, forma de guvernământ, organizarea și funcționarea Parlamentului, raporturile acestuia cu celelalte organe ale statului, inclusiv regulile cu orice alt obiect, dacă sunt consacrate prin însuși textul constituției³. Alți autori, raportându-se de asemenea la obiectul de reglementare, definesc dreptul constituțional ca fiind acea ramură a dreptului unitar român formată din normele juridice care reglementează relațiile sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării stărilor de putere⁴ sau ca „ramura fundamentală a dreptului constituită dintr-un ansamblu unitar de norme, cuprinse prioritar în Constituție, prin care, reglementându-se raporturile sociale din domeniul instituirii, transmiterii și limitării puterii de stat, se asigură înfăptuirea puterii suverane a poporului”⁵.

---

¹ Pentru o scurtă prezentare a evoluției noțiunii de drept public și drept constituțional, a se vedea: T. Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice*, tratat elementar, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1998, pp. 32 și urm.; G. Vrabie, *op. cit.*, pp. 22 și urm.; I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2008, pp. 10 și urm.

² A se vedea R. Ellero, *Giuseppe Compagnoni e gli ultimi anni della Repubblica di Venezia*, Jouvence, Roma, 1991.

³ T. Drăganu, *op. cit.*, p. 39.

⁴ I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *op. cit.*, p. 12. În formularea altor autori, dreptul constituțional este ramura de drept care se ocupă de studiul regulilor care creează și structurează statul, care organizează și definesc autoritățile (V. Constatinesco, S. Pierre-Caps, *Droit constitutionnel*, PUF, Paris, 2006, p. 9).

⁵ G. Vrabie, *op. cit.*, p. 15.

12. Într-un mod asemănător, profesorul Cristian Ionescu definește dreptul constituțional ca fiind ansamblul unitar al dispozițiilor legale, cuprinse în constituție sau acte normative subsecvente acesteia, aplicabile mecanismului de organizare și de exercitare a puterii suverane în stat, precum și garantării drepturilor și libertăților cetățenești¹. Pentru profesorul Ștefan Deaconu, dreptul constituțional cuprinde normele juridice după care se organizează și se guvernează un stat în exercitarea puterii suverane a poporului, adică normele juridice referitoare la organizarea și funcționarea statului, la modul de alegere, numire și formare a organelor statale, la modul de funcționare și de relaționare a diferitelor instituții ale statului, precum și la modul de instituire și garantare a drepturilor fundamentale ale cetățenilor².

13. Profesorul Dan Claudiu Dănișor are o poziție critică față de aceste definiții axate pe obiectul reglementării, determinat fie prin referire la caracterul fundamental al relațiilor incluse (element extrajuridic), fie printr-o enumerare mai mult sau mai puțin exhaustivă, considerând că acest fapt le-ar conferi o triplă ineficiență. Una de natură *subiectivă*, deoarece „fiecare poate introduce în sfera materială a dreptului constituțional anumite norme, după cum judecă, ideologic determinat”, o ineficiență *circulară* rezultată din definirea dreptului constituțional prin intermediul unor noțiuni care se definesc la rândul lor prin noțiunea de drept constituțional³ și o ineficiență de natură *nejuridică* („juridic nesesizabilă”), deoarece aceste definiții folosesc noțiuni (putere publică, instituții, libertăți cetățenești) ce sunt imprecise din perspectivă juridică, fiind utilizate subiectiv în funcție de convingerile politice sau filosofice. Pentru acest motiv, profesorul Dănișor recurge la o definiție normativistă a dreptului constituțional, din punct de vedere material: dreptul constituțional este fundamental, deoarece „fundamentează sistemul juridic și determină validitatea, deci normativitatea celorlalte elemente ale sale”. Prin urmare, dreptul constituțional este definit de acest autor ca „ansamblul normelor care reglementează modul de producere a celorlalte norme, validând întregul sistem juridic”⁴.

O abordare directă și inedită oferă profesorul Jean Gicquel, pentru care „dreptul constituțional, drept protector al individului confruntat cu puterea, este o invenție a Occidentului. Mai exact, este o mărturie vie a civilizației sale individualiste, a cărei răspândire a contribuit la conferirea unui statut universal”⁵.

14. Dincolo de toate aceste definiții, putem concluziona că dreptul constituțional are trei înțelesuri. În primul rând, el este un drept, o facultate care aparține unei persoane în baza Constituției. Apoi, el desemnează ansamblul regulilor de drept, a normelor juridice,

---

¹ C. Ionescu, *Tratat de drept constituțional contemporan*, ed. a II-a, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 30.

² Ș. Deaconu, *op. cit.*, pp. 8 și 9.

³ Ca exemplu este dată noțiunea de putere publică, definită ca acea putere instituită prin constituție, iar noțiunea de constituție și de drept constituțional este definită ca având drept obiect puterile publice.

⁴ D.C. Dănișor, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, *Teoria generală*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 2.

⁵ J. Gicquel, J.-E. Gicquel, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, 27e éd., LGDJ, Paris, 2013, p. 35.

legate de Constituția unui stat. În fine, prin el este calificată disciplina științifică având ca obiect de studiu regulile constituționale¹.

15. Constituțiile au apărut doar odată cu statul modern. În secolul 18 asistăm la dezvoltarea constituționalismului, un curent ideologic care privea libertatea și puterea ca fiind antinomice: pentru a garanta libertatea trebuie limitată puterea politică prin intermediul anumitor reguli, numite „constituție”. Prin urmare, în sens material, dreptul constituțional este reprezentat de ansamblul regulilor privind organizarea statului, adică desemnarea celor care exercită puterea, a competențelor lor și a raporturilor reciproce în care aceștia se află². Profesorii Vlad Constantinesco și Stephane Pierré-Caps fac observația pertinentă că „dreptul constituțional se leagă de stat din momentul în care se constituie caracteristica majoră a acestuia din urmă, care îl distinge de toate celelalte forme politice: *suveranitatea*. În paralel, un alt curent care explică construcția dreptului constituțional are în vedere emergența *individului*. Din subiect supus, fără drepturi în fața puterii, el devine subiect politic, cetățean și titular de drepturi pe care le poate opune puterii. Această mutație profundă a locului individului în societate constituie un element determinant major al dreptului constituțional”³.

Înnoirea științei dreptului constituțional rezultă în mare parte și din transformările care afectează fondul dreptului constituțional, în primul rând din prodigioasa dezvoltare a justiției constituționale⁴.

16. Obiectul Dreptului constituțional îl constituie, în formularea profesorului André Hauriou, încadrarea juridică a fenomenelor politice, adică acele fenomene care rezultă din comportamentul oamenilor în societate (etimologic, *politica* vine din grecescul *Polis*, adică cetate). Pentru Maurice Duverger noțiunea de *constituțional* este un cuvânt valorizat, care, pe de o parte, privește crearea instituțiilor politice și, pe de altă parte, are un conținut în care noțiunea de libertate ocupă o bună parte. Pentru profesorii Tănăsescu și Muraru, „elementul comun și propriu doar relațiilor sociale care formează **obiectul de reglementare al dreptului constituțional** este faptul că ele **apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării statale a puterii**”⁵.

Dreptul constituțional se manifestă astăzi ca un drept dinamic, într-o permanentă evoluție determinată de juridicizarea sa, de apariția instanțelor constituționale. Faptul acesta rezultă cu evidență prin compararea dreptului constituțional german, italian, francez, spaniol sau portughez, care a cunoscut în toate aceste țări o considerabilă evoluție, cu cel englez sau olandez, în care schimbarea este mai puțin sesizabilă.

Urmând analiza făcută de profesorul Louis Favoreu, distingem o transformare a obiectului tradițional al dreptului constituțional. Acesta nu mai este doar un drept instituțional, ci are un întreg obiect:

¹ L. Favoreu (coord.), P. Gaïa, R. Ghevontian, J.-L. Mestre, O. Pfersmann, A. Roux, G. Scoffoni, *Droit constitutionnel*, 2e éd., Dalloz, Paris, 1999, p. 19.

² F. Hamon, M. Troper, *op. cit.*, pp. 9 și 10.

³ V. Constantinesco, S. Pierre-Caps, *op. cit.*, p. 10.

⁴ *Ibidem*, p. 26.

⁵ I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *op. cit.*, vol. I, p. 15.

i) instituțional, incluzând studiul instituțiilor politice și al problemelor juridice puse de acestea, precum și al bazelor constituționale ale instituțiilor administrative și jurisdicționale. Este, de altfel, obiectul tradițional al dreptului constituțional, așa-numitul drept constituțional instituțional, care privește modalitatea de organizare și de exercitare a Puterii;

ii) normativ, care acoperă sursele dreptului și din această perspectivă putem distinge trei situații, după cum există o singură sursă (națională), două surse (național-internațional – cum este și cazul României – sau național-local – exemplul statelor federative) ori chiar trei surse (național - internațional-local – cum este cazul Republicii Federale Germania) – așa-numitul drept constituțional normativ. Obiectul acesta al dreptului constituțional se referă la studiul actelor normative cu impact constituțional, atât în ceea ce privește ierarhia lor, cât și procedura de adoptare și modificare;

iii) relațional și substanțial, propriu dreptului constituțional modern, care se referă la statutul cetățeanului în societate, la modul de interacționare cu Puterea, precum și la drepturile și libertățile sale fundamentale. Această latură a obiectului dreptului constituțional duce la o îngrădire a puterii guvernanților, deoarece ei au a respecta nu numai regulile de formă și procedură, ci și cele de fond, de drept substanțial.

În țările care nu cunosc o juridicizare a dreptului constituțional, câștigătorii alegerilor generale au o deplină libertate de legiferare, orice control instituțional asupra acestora fiind judecat ca nedemocratic. Dreptul constituțional cunoaște în aceste țări o evoluție mai lentă, rămânând un drept instituțional. Dimpotrivă, în țările în care obiectul dreptului constituțional a fost lărgit ca o consecință a preocupării pentru instaurarea unui stat de drept, toate instituțiile (inclusiv Parlamentul) trebuie să se supună regulilor de drept, și în special celor care privesc drepturile fundamentale.

2. Trăsăturile dreptului constituțional

17. A încerca formularea unei definiții presupune întotdeauna un risc, rezultat din gradul de abstractizare pe care îl implică aceasta. Dificultatea este cu atât mai mare atunci când obiectul de definit este caracterizat prin dinamism. De aceea, fără a avea pretenția de a formula o definiție absolută a dreptului constituțional, ne vom limita la a reliefa trăsăturile esențiale ale acestuia:

i) este un drept. Dacă o perioadă îndelungată dreptul constituțional a fost abordat printr-o prismă pur politică, a unei analize doctrinale de texte, astăzi el este fundamentat pe o interpretare jurisprudențială;

ii) este un drept al Constituției. Constituția nu numai că este sursa principală a dreptului constituțional, dar ea este definită și interpretată de această ramură de drept;

iii) este un drept al Constituției sancționat de un judecător constituțional. Evoluția Dreptului constituțional spre un drept relațional a făcut necesară

instituționalizarea unei protecții adecvate a drepturilor fundamentale. Dreptul constituțional nu mai poate fi conceput astăzi altfel decât ca un drept jurisprudențial, creat nu de orice judecător, ci de unul constituțional.

18. Este de subliniat faptul că până la cel de al Doilea Război Mondial obiectul de studiu al dreptului constituțional era axat pe instituțiile și practica parlamentară și guvernamentală, dreptul constituțional fiind tratat ca o singură disciplină, ca un drept limitat și pur formal. Nu erau incluse în acest studiu și normele de drept constituțional, deoarece legiuitorul era considerat în acea perioadă ca fiind atotputernic, creator al tuturor normelor sau mandatând Guvernul de a acționa în locul său¹.

19. Constituția este un act solemn, privind instituțiile politice ale unui stat și mecanismele prin care acționează un regim politic. Dar o Constituție nu poate cuprinde totul. De exemplu, ea nu reglementează organizarea partidelor politice sau sistemul electoral. De aceea, singur studiul Constituției nu poate cuprinde toate fenomenele politice ce apar într-o societate.

20. Așa cum observa pe bună dreptate profesorul Mirkine-Guetzevitch, „am putea, desigur, studia regimurile politice abordându-le doar din perspectiva dreptului; dar nu le vom putea înțelege fără filosofia politică, fără interpretarea istoriei ideilor, fără știința politică, această știință a guvernării căreia lumea anglo-saxonă îi rezervă un loc de onoare². Dar, deoarece s-a considerat că știința dreptului constituțional nu oferă un acces la cunoașterea politicului, s-a ajuns la concluzia că trebuie completată expunerea regulilor prin descrierea funcționării reale. Așa a apărut alături de expresia „drept constituțional” cea de „știință politică” sau „instituții politice”³.

21. Este motivul pentru care dreptul constituțional și-a adăugat și studiul *instituțiilor politice*. Noțiunea de *instituție* este definită în dicționare ca un ansamblu de reguli stabilite în vederea satisfacerii intereselor colective, definiție la care trebuie adăugată precizarea, pentru materia ce ne interesează, că domeniul în care intervin aceste reguli este cel politic.

22. Maurice Duverger definea noțiunea de instituție raportat la un element structural și unul de credință, de reprezentări colective⁴. Doamna profesor Genoveva Vrabie reține că „instituțiile sunt structuri, modele de relații sociale, relații ce se stabilizează, persistând în decursul uneia sau mai multor perioade istorice, că aceste «modele» se organizează, de cele mai multe ori, pe baza unor reguli scrise și că prin crearea lor se urmărește realizarea unor scopuri precise”⁵. În mod particular, instituțiile politice sunt create în scopuri ce au legătură cu instituirea sau exercitarea puterii de stat, cu participarea la putere, la conducerea societății. Sunt astfel instituții politice, partidele, Parlamentul, Guvernul, Președintele etc.

¹ L. Favoreu (coord.), *op. cit.*, p. 40.

² *Apud* L. Favoreu (coord.), *op. cit.*, p. 41.

³ F. Hamon, M. Troper, *op. cit.*, p. 25.

⁴ M. Duverger, *Sociologie de la politique*, PUF, Paris, 1973, p. 21.

⁵ G. Vrabie, *op. cit.*, pp. 42 și 43.

23. De altfel, trebuie observat că noțiunea de instituție politică este privită sub un dublu sens: unul, de organizație, al doilea, de ansamblu normativ. Astfel, în primul sens sunt avute în vedere organele create în scopul exercitării anumitor competențe ale puterii (Parlament, Guvern, tribunal constituțional), în cel de al doilea sens este vizat ansamblul normelor juridice ce reglementează unitar un grup de relații sociale cu elemente comune (cetățenia, imunitatea etc.). Nu-i mai puțin adevărat că cele două sensuri se pot uneori suprapune, aceeași noțiune reprezentând în același timp atât o formă organizațională, cât și una normativă, cum ar fi, de exemplu, instituția prezidențială.

24. Noțiunea de *instituții politice* depășește sfera strictă a dreptului constituțional, interferând cu știința politicii. Astfel, această disciplină adaugă studiului normativ al Constituției analiza și explicarea fenomenelor născute în cadrul raporturilor dintre Putere și autoritățile ce sunt purtătoare ale Puterii, pe de o parte, și societate, pe de altă parte. Prin urmare, prin asocierea studiului instituțiilor politice la obiectul de studiu clasic al dreptului constituțional se produce o extindere a analizei strict normative cu o analiză funcțională.

25. Legătura politologiei cu alte științe este destul de evidentă¹, însă cea cu dreptul (constituțional) este una privilegiată, deoarece ambele științe se ocupă cu studiul aceluiași fenomene sociale. În mod evident, dreptul constituțional și politologia interferează în ceea ce privește domeniul de cercetare, fără însă a-și pierde fiecare identitatea și specificul. Dacă dreptul constituțional studiază fenomenele politice dintr-o perspectivă în principal formală, normativă și instituțională, politologia abordează aceleași fenomene sub unghiul unei cercetări ideologice, sociologice, psihologice chiar, axată pe aspecte practice². Cu alte cuvinte, dreptul constituțional studiază regulile jocului, în timp ce politologia urmărește modalitatea în care se desfășoară jocul. De exemplu, explicarea normativă a organizării Parlamentului, inserată în textul constituțional, nu va fi suficientă pentru a înțelege cum funcționează această instituție, fără a recurge și la informațiile oferite de politologie în ceea ce privește rolul și acțiunea partidelor politice.

26. Într-o abordare generică deci, poate fi desemnat drept *politică* tot ceea ce are legătură cu conducerea unei societăți, urmărind aptitudinea celor care guvernează de a determina și structura comportamentul celor guvernați, de a adopta norme de conduită care se impun întregii societăți. Iar începuturile politologiei pot fi urcate până la Platon (*Republica*) și Aristotel (*Politica*).

27. Este neîndoios faptul că recursul la știința politică în studiul instituțiilor politice și a funcționării acestora s-a impus ca o necesitate sub influența lui Mirkine-Guetzevitch și a constituționaliștilor francezi din anii '50 (Maurice Duverger sau Georges Vedel). Nu trebuie însă exagerat în această tendință, deoarece, pe de o parte, s-ar ajunge la negarea existenței

---

¹ Este motivul pentru care politologia este caracterizată drept o știință hibridă, în care se cuprind, alături de drept, și istoria, filosofia, sociologia și antropologia și care toate contribuie la explicarea fenomenelor din organizarea și conducerea unei societăți, precum și comportamentul și reacția membrilor acelei societăți la exercitarea actului de putere (de la tolerarea sau rezistența la tiranie până la participarea sau neparticiparea la procesul electoral).

² G. Vrabie, *op. cit.*, pp. 39 și 40.

aspectelor juridice ale fenomenelor politice, iar pe de altă parte, ar fi ignorate sistemele normative și problematica drepturilor fundamentale¹, care amândouă reprezintă o parte substanțială a dreptului constituțional.

3. Locul dreptului constituțional în sistemul dreptului

28. Dreptul, ca știință, este format dintr-o sumă de domenii sau ramuri, al căror criteriu de delimitare este dat de obiectul lor de reglementare, respectiv de raporturile sociale reglementate.

29. Raportul de drept constituțional reprezintă o aplicare particulară a noțiunii generale de raport juridic². Acesta din urmă este înțeles ca un raport social, o relație între membrii unei societăți luați în mod individual sau ca un grup, raport sau relație ce cade sub reglementarea unei norme juridice, adică a unei reguli sancționate și asigurate prin forța coercitivă a statului. Din această definiție se poate trage cu ușurință concluzia că nu toate relațiile sociale sunt și raporturi juridice, deoarece nu toate sunt garantate prin forța coercitivă a statului (de exemplu relațiile de prietenie). În realitate însă relațiile sociale sunt cel mai adesea relații complexe, și nu simple, fiind observat că pe o relație nejuridică se poate suprapune o relație juridică. Astfel, într-o relație de prietenie se poate stabili și o relație juridică atunci când, de exemplu, între subiecții acestei relații se încheie o convenție juridică (vânzare, împrumut, garantare, transport etc.).

În particular, raportul de drept constituțional reprezintă o relație socială ce este stabilită în legătură cu organizarea și funcționarea statului și a autorităților acestuia, cu formarea, exercitarea și interacționarea formelor de putere și cu recunoașterea și protejarea drepturilor fundamentale și care este reglementată de norme de drept constituțional.

30. Așa cum remarca profesorul Tudor Drăganu, principala dificultate care se ridică în legătură cu caracterizarea raporturilor de drept constituțional față de alte raporturi de drept este consecința faptului că atât Constituția României, cât și alte constituții reglementează și raporturi sociale care, prin anumite trăsături ale lor, sunt considerate ca specifice și altor ramuri de drept, altele decât dreptul constituțional. Astfel, munca și protecția socială a muncii, dreptul la moștenire, familia, dreptul la viață și la integritate fizică și psihică nasc raporturi sociale care sunt reglementate atât de dreptul constituțional, cât și de dreptul muncii, dreptul civil, dreptul familiei și dreptul penal. Ceea ce deosebește însă raporturile de drept constituțional de celelalte raporturi este faptul că primele sunt raporturi de putere.

31. Profesorul Ion Deleanu releva dubla ipostază în care ne apare dreptul constituțional în sistemul dreptului: ca *ramură de drept*, totalitate de norme și instituții juridice și ca *factor structurant* al întregului sistem, orientând reglementarea juridică din celelalte

¹ L. Favoreu (coord.), *op. cit.*, p. 42.

² A se vedea Ș. Deaconu, *op. cit.*, p. 20.